

KRAJEM KAMENÍKŮ NA ŘÍČANSKU III.

Kamenický skanzen v Louňovicích

Stejně jako v okolí Žernovky také v širším okolí Louňovic využívali lidé zdejší žulu jako stavební kámen. Kamenictví jako takové se tu začalo rozvíjet až v 19. století, po roce 1850 do „žulového“ kraje začali přicházet první kameníci, kteří už měli „odborné“ zkušenosti odjinud, a teprve kolem roku 1870 se stávali kameníky i místní obyvatelé. Zakládaly se nové lomy, v nichž se těžila říčanská žula, které se říkalo také „peckatá“ podle vyrostlic K-živce. V blízkých Jevanech se podobná drobnozrnější narůžovělá varieta označovala jako žula jevanského typu. V roce 1925 v Louňovicích vznikly dvě organizované skupiny kamenodělníků, ale v době hospodářské krize řada kameníků přišla o práci, což vedlo k častým nepokojům v kraji. Těžba kamene pak vrcholila ve 40. letech 20. století, ale po zestátnění lomů v roce 1948 došlo ke stagnaci a posléze k postupnému ukončení těžby v menších lomech, ty větší až do 90. let fungovaly v omezené míře pod státním podnikem Kámen Zbraslav.

U příležitosti 600. výročí založení obce Louňovice byl 15. září 2007 na louňovické Horní návsi otevřen kamenický skanzen, kde jsou vystaveny kamenné exponáty, které darovali místní občané, anebo jsou zapůjčené z Muzea Vysočiny v Jihlavě, které nad skanzenem převzalo záštitu. Lze tu vidět například žulové části stropní klenby, okenního parapetu, ostění okna, sloupky, koule, žlab, patník nebo náhrobník. Za vystavenými exponáty jsou osazeny informační tabule, kde se můžeme dočíst o historii kamenictví na Louňovicu, o horninách vyskytujících se na Černokostecku, jejich těžbě a opracování, o vzniku vlastního kamenického skanzenu nebo o základních kamenech Národního divadla. Na Horní návsi v Louňovicích je osazen také první informační panel naučné stezky „Po stopách kameníků“ na Říčansku. Stručně se z něj dozvídáme o těžbě a zpracování kamene, větší prostor je věnován lamačskému náradí skaláků (skalníků), kteří pracovali v lomu, a náradí používanému kameníky, tedy těmi, kdo kámen po vylomení opracovávali.

Foto: Ilona Malinová

Kaménka

Od louňovického skanzenu se vydáme po modré turistické značce jihovýchodním směrem asi 2 km k rozcestníku, odkud po zdolání mírného kopce dorazíme ke zbytkům kamenných základů staré kovárny, která kdysi sloužila kameníkům. Je tu místo s velkým množstvím rozvalených žulových balvanů, nazývané Kaménka, odkud pochází jeden ze základních kamenů Národního divadla.

Původně měl být základní kámen pro Národní divadlo dovezen z památné hory Říp. Tam byl skutečně vylomen a na staveniště divadla dopraven pět dní před plánovanou slavností (konala se 16. května 1868) při příležitosti jeho uložení. Kámen byl ale z tvrdého a nepravidelně odlučného čediče, a proto se ho nepodařilo opracovat do tvaru podle plánu architekta Josefa Zítka tak, aby do něho mohly být vloženy zakládací listiny. Jeden z členů Sboru pro zřízení českého národního divadla, pražský kameník Gabriel Žižka, nechal narychlo ve své dílně zhotovit přesně podle Zítkova plánu opracovaný dvoudílný (s víkem) rozměrný kamenný kvádr. Ten byl postaven na kámen z Řípu a současně na další dovezený kámen z památného Radhoště, které tak vytvořily jeho symbolický česko-moravský základ. Zanedlouho po slavnosti byla kolem této trojice kamenů dokončena základová zeď divadla a do ní zazděno na dvacet dalších kamenů, přivezených z různých památných míst Čech a Moravy. Líce všech těchto kamenů zůstaly obnaženy, pouze samotný základní kámen byl zazděn celý. Snad proto se na něj časem zapomnělo a „objeven“ byl až po pětadevadesáti letech v květnu 1963. Tehdy byl částečně odkryt a v této podobě, v roce 1983 poněkud upravené, zůstal dodnes. O původu a historii tohoto našeho snad nejpamátnějšího kamene se v době jeho odkrytí mnoho nevědělo. Jen se tradovalo, že pochází z lesa Kaménky u Louňovic na Černokostecku, a tak mu byl uprostřed Louňovic postaven a 10. listopadu 1963 odhalen skromný pomníček.

Foto: Ilona Malinová

Provéřit tento dohad a vypátrat ostatní skutečnosti se ale podařilo až o dvacet let později v době, kdy se historická budova Národního divadla po několikaleté rozsáhlé rekonstrukci chystala ke slavnostnímu znovotevření v roce 1983.

Především se pátráním ve spisech někdejšího lichtenštejnského velkostatku Kostelec nad Černými lesy ve státních oblastních archívech v Benešově a v Brně a studiem dobového i jiného tisku podařilo hypotézu o původu kamene potvrdit.

Bylo zjištěno, že v lese u Louňovic na Černokostelecku, nazývaném tehdy Kamenná leč, se v 60. letech 19. století (a pak až do počátku první republiky) lámala z povrchových balvanů bělavá drobně až středně zrnitá žula, totožná s horninou základního kamene Národního divadla. V roce 1869 byl zde také vylomen velký kamenný blok (měl objem přes 4 m³, a tak musel být odvezen devíti páry koní) pro obelisk pomníku na hrobě Jindřicha Fügnera na Olšanských hřbitovech. A právě zprávy o zřizování tohoto pomníku, konkrétně v Národních listech z 13. dubna 1869 a v památku dvacetiletí Sokola pražského z roku 1883, potvrdily, že obelisk Fügnerova pomníku i základní kámen Národního divadla jsou ze stejné žuly a ze stejného místa v lese, nazývaném dnes Kaménka, u Louňovic na Černokostelecku.

Lesní potok

Povodí Lesní potok s kamenitvím spojuje jeho geologické podloží - říčanská žula. V severní části povodí je to pak její drobnozrná varieta - tzv. jevanský typ. Tak jako většina granitoidních hornin je právě i říčanský granit poměrně chudý na bazické kationty Ca, Mg i K, proto substráty a půdy (kambizemě), které vznikají jeho zvětváváním, jsou přirozeně zranitelné vůči procesu okyselování prostředí - tzv. acidifikace. Fenomén acidifikace se stal velkým tématem na poli výzkumu životního prostředí v posledních dekádách 20. století. Konkrétně 70. a 80. léta minulého století byla obdobím, kdy emise (vypouštění) acidifikantů jako sloučenin dusíku a síry v prostředí České republiky a střední Evropy kulminovalo. Problémem bylo nešetrné získávání elektrické energie spalováním hnědého uhlí bez úpravy vypouštěných spalin. Znáмым důsledkem acidifikace bylo plošné odumírání lesů na extrémně exponovaných stanovištích, jako byly Krušné hory nebo Krkonoše.

Text: Barbora Duďíková Schulmannová, Tomáš Navrátil, Václav Rybařík

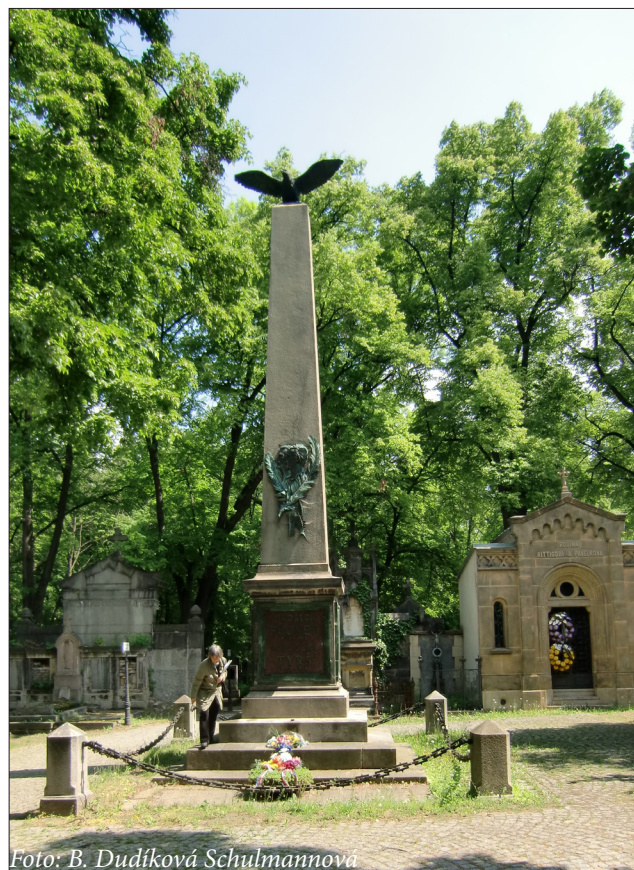

Foto: B. Duďíková Schulmannová

Pomník J. Fügnera a M. Tyrše na Olšanských hřbitovech v Praze.

